

איתמר, [דנו האמוראים בבית המדרש]:
המקנה לחבירו קנין כל שהוא, כגון
מתנה⁽⁹⁸⁾, **עד אימתי חוזר** בו מקנינו
ומבטלו⁽⁹⁹⁾?

רבה אמר: כל זמן שיושבין [ואפילו אינם
עוסקים כבר בענין המתנה] יכול לחזור בו
ממתנתו.

רב יוסף אמר: כל זמן שעוסקין באותו ענין
של אותה מתנה, יכול לחזור בו.

אמר רב יוסף, כוותי דידי **מסתברא** [מסתבר
לומר כדברין]. דהרי **אמר רב יהודה**, "שלשה
שנכנסו לבקר את החולה, ובא לחלק נכסיו
בתורת מתנת שכיב מרע, על ידי קנין, **רצו**
כותבין עדות, **רצו עושיין דין**, ומחלקים את
הנכסים באופן מוחלט, שלא יוכלו הירשים
לחלקם באופן אחר".

ומשמע, באותו מעמד, אף אם עדיין יושבים,
יכולים לעשות דין גמור.

ואי סלקא דעתך כדברי רבה, שיכול לחזור
בו ממתנתו **כל זמן שיושבין**, כיצד יכולים

לעשות דין ודאי, **ליחוש דלמא הדר ביה**
בזמן שישבו⁽¹⁰⁰⁾?

אמר רב אשי, אמריתה לשמעתיא קמיה דרב
כהנא, [הבאתי את הדין ודברים הנ"ל לפני
רב כהנא] והקשיתי לו: **לרב יוסף מי ניחא?**
וליחוש דלמא הדר ביה כשהיו עסוקים
באותו ענין?

אלא מאי אית לך למימר, דיסליקו מענינא
לענינא, [יעברו מענין לענין] כדי שלא יוכל
לחזור בו.

אם כן, **הכא נמי** אפשר לתרץ דברי רבה,
דאיירי במקרה שקמו, והדר יתיבו. ואז אינו
יכול לחזור בו.

והלכתא כוותיה דרב יוסף בשלשת המקרים
דלהלן: א. **בשדה** [המחלוקת הנזכרת לעיל
(יב ב) גבי אחים שחלקו קרקעות אביהם,
ואחד מהם רוצה שדה מסוימת הסמוכה
לשדהו. ודעת רב יוסף, שאינו יכול לתבוע
דוקא שדה זו],

ב. **ענין** [היינו נידון דידן], "כל זמן שעסוקים

בקנין זה או לא. **רשב"ם**. ועיין **רא"ש**, דהוי
תקנת חכמים.

100. **ברשב"ם** כתב, "כיון שיכול לחזור בו
ויבטל הדין, לא הוי דין". ומוכח מדבריו, שאף
אם לא חזר בו אין הדין קיים. כיון שדין היכול
להתבטל אינו דין.

(והקשו האחרונים) עיין **מרחשת חלק ב סי'**
כב), אם כן מדוע מטבילין גר קטן על דעת
בי"ד, הרי אם יגדל יכול למחות ולבטל את
הגירות, והוי דין שיכול להתבטל?

אמנם עיין בסוגיית הגמרא בכתובות (יא א)
דיש ראשונים שכתבו שאין הגירות מתבטלת

98. עיין **בנמוקי יוסף**, דדוקא בקנין סודר, שאין
בו לא משיכה ולא שטר, או כסף, ואין לקונה
עדיין שום תפיסה בחפץ אזי יכול לחזור בו. אך
בקנין גמור אינו יכול לחזור בו.
יש לדון, האם בקנין כסף וכדו', יכול לחזור
בו תוך כדי דיבור. ועיין **בקצות החושן** (קצה
ס"ק ז), שנחלקו בזה האחרונים.

99. שהרי לא גמר בליבו להקנות לו מיד אלא
על דעת שיקיים לו תנאים שיזכיר לאחר מכן, או
אם ירצה לחזור בו מיד, יכול לחזור בו. וקים
להו לרבנן, שעל דעת כן הקנה לו, באופן שיוכל
לחזור ולתת אל ליבו ולהחליט האם הוא מעונין

באותו ענין"]

ג. ומחצה [לקמן] (קמג א) גבי מי שאמר לאשתו, "נכסי לך ולבנך", אמר רב יוסף, קנתה מחצית מהנכסים] (101).

שנינו במשנה: "האשה את בנה והאשה את בעלה ואחי האם מנחלין ולא נוחלין". וכו':

ודנה הגמרא: הא תו למח לי?

הא תנא ליה רישא, "האיש את אמו, והאיש את אשתו, נוחלין ולא מנחלין", וממילא שמעינן איפכא, שהאשה אינה נוחלת את בעלה ובנה?

ומתרצת הגמרא: הא קא משמע לן ד"אשה את בנה" דומיא ד"אשה את בעלה", מה "אשה את בעלה", אין הבעל יורש את אשתו בקבר, כלומר, אינה מנחלת לו נכסים הראויים לה לאחר מיתתה, [ואינה יורשת אותם בקבר על מנת להנחילם לבעלה], ויורש רק נכסים המוחזקים בידה, בשעת מיתה (102).

אף אשה את בנה, אין הבן יורש את אמו בקבר, כגון אם מת הוא ואחר כך מתה אמו, אינו יורש את נכסי אמו כדי להנחילם לאחיו שלו מן האב, אלא קרובי משפחתה מצד אביה יורשים אותה. (103).

למפרע, רק מכאן ולהבא).

אך לדעת התוספות, אם לא חזר בו אין הדין מתבטל. והכא חיישינן שמא יחזור בו, והוי כמו, "אטרוחי בי דינא בכדי".

101. אך בכל שאר הדינים קיימא לן כרבא לגבי רב יוסף. תוספות.

102. רשב"ם. ובתוספות פרשו, אין הבעל יורש את אשתו בקבר, אם מת הוא לפני אשתו, אינו יורשה בקבר על מנת להנחיל את נכסיה לאחיו מאביו, או לבניו.

והטעם, לדעת ריב"ם: כיון שירושת הבעל אינה מחמת קורבה אלא מחמת שאירות. וכשמת, פקעה השארות.

אך לדעת התוספות, השאירות קיימת אף לאחר מיתה. (ועיין ברש"ש בענין זה).

אך ירושת מישמוש לא נתחדשה אלא בירושה הבאה מחמת קורבה. ולא בירושה הבאה מחמת שאירות. ועיין עוד בהערה הבאה.

103. רשב"ם. וכתב עוד, "וסברא הוא, כיון

שמת בנה מקמי דידיה, פקע לו כחו בירושת אמו".

וצריך באור: איזו סברא היא, ומדוע לא ירשו אחיו מאביו את אימו על ידי מישמוש, כשאר קורבות?

ומבואר ברשב"ם, שירושת הבן את אימו אינה משום קורבה, דמשפחת אם אינה קרויה משפחה, אלא משום שעומד תחת אימו. וכשמת, שוב אינו עומד תחת אימו. (ועיין ברבינו יונה לקמן קכה ב שכתב כסברא זו).

ואכן, יעויין ברמב"ם (פרק א מהלכות נחלות ה' יג) שבני הבן יורשים את סבתם בקבר. והיינו משום שקמו תחת אביהם.

(ולענין אביו של הבן, במקרה שגירש את אישתו, עיין ברש"ש).

וביד רמה כתב, מכיון שאין בין האם לאחי הבן מאביו שום קורבה, אינם יורשים אותה.

והיינו, שאין אומרים ירושת מישמוש כדי להסב נחלה למשפחה אחרת. (ועיין עוד בקרית ספר, פרק א מהלכות נחלות).

ואכן בתוספות הרא"ש בשיטה מקובצת (יובא גם להלן בדברי רבי יהודה בן רבי שמעון)

ואמה?.

ודרשינן: מקיש מטה האם למטה האב, מה מטה האב, אב יורש את בנו, אף מטה האב, אשה יורשת את בנה.

איתיביה [הקשה] רבי יוחנן לרבי יהודה בן קטו-א שמעון: הלא שנינו במשנה: "האשה את בנה והאשה את בעלה ואחי האם מנחילין ולא נוחלין", משפחת האם אינה קרויה משפחה, והיאך אמרת, האם יורשת את בנה?

אמר ליה: משנתנו היא גופא קשיא, כמבואר לקמן, ואיני יודע מי שנאה. ואין הדין

אחר שנינו במשנה שאין האשה יורשת את בנה, הובאו להלן דעות שונות בהלכה זו:

אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה בן רבי שמעון⁽¹⁰⁴⁾: דבר תורה [מן הפסוק אפשר ללמוד], שהאב יורש את בנו, וביתו, כדררשינן לעיל (קט א ושם).

וכמו כן, אשה יורשת את בנה. במקום שאין אביו קיים⁽¹⁰⁵⁾.

שנאמר, "וכל בת יורשת נחלה ממשות בני ישראל", והעמדנו לעיל (קיא א), בבת היורשת שני מטות. דהיינו, מטה אביה

מוריש להם בקבר על ידי משמוש.

והקשו התוספות, נמצא אם כן, שאף איש מעביר נחלה משבט לשבט, אם ינשא לשבט אחר וימות, וירשנו בנו, ואחר כך ימות הבן, ותירשנו אמו שהיא משבט אחר, ומדוע הזהיר הכתוב רק לאשה, שלא תינשא לשבט אחר?

ועוד, אם האשה יורשת במקום שאין אב, נמצא שהנחלה אינה ממשמשת אחר יורשי האב, ולקמן ילפינן מקרא, דנחלה ממשמשת אחר קרובי האב?

(ואין לומר, דמשמשת רק במקום שאין האם קיימת, כיון ש"משמוש" משמעותו שקרובי האב יורשים כמו שהאב עצמו יורש, דהיינו, שיקדמו אף לאשה, כמו שהאב עצמו קודם לה. מהרש"א).

ואף אם נאמר שהאב והאם יורשים בשוה, קשה, הרי משפחת אם אינה קרויה משפחה?

ולכן העמידו התוספות, בגיורת, שירשת את בנה, ולא יהיו נכסיו הפקר. (ועיין מצפה איתן).

הנה את תירוצן התוספות אפשר לבאר בשני אופנים: א. כפירוש הרשב"ם, דאם יורשת במקום שאין אב, אבל מכיון שלעולם יש אב, דנחלה ממשמשת אחר קרובי האב, לא משכחת

מבואר, דירושה הבאה מחמת הבן חוזרת אל משפחתו, ואין יורשי האם ממשפחת אביה יורשים אותה.

והיינו כסברת היד רמה. שאין אומרים דין משמוש על מנת להעביר נחלה ממשפחה למשפחה אחרת.

104. רבי יהודה ברבי שמעון לא היה רבו המובהק של רבי יוחנן. ולא היה רגיל לומר דברים משמו. ולכן כתבה הגמרא, "משום רבי יהודה ברבי שמעון".

אבל כשמביא דבר בשם רבו (כגון לעיל קיג א) יאמר, "אמר רבי יוחנן אמר רבי ינאי...". הרשב"ם.

אך ברש"י (חולין קיג ב ד"ה הא דרביה) כתב, "כל היכא דקתני משום פלוני, לא שמע מפיו, אלא מפני אחרים שאמרו מפיו".

105. הרשב"ם. והוסיף, דאם האב קיים, הוא קודם. דלהכי מיהא אהני משפחת האב שקרויה משפחה, להקדים שאר האב לשאר האם.

ומוכח מדבריו, במקרה שהאב מת, אף אם משפחתו קיימת, האם קודמת להם. ואין האב